

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שעהיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.

חלק א	–	בראשית	–	(25×2)	–	50	נקודות
חלק ב	–	מלכים ב וישעיה	–	(20×1)	–	20	נקודות
חלק ג	–	ישעיה, יונה, ותהלים	–	(15×2)	–	30	נקודות
				סך הכול	–	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: העתקה של דברי פרשן בלי הסבר לא תיחשב לתשובה.

חלק א – בראשית

ענו על שתיים מן השאלות 1-5 (לכל שאלה – 25 נקודות).

1. בראשית, פרק א' – פרק ב', פסוק ג'**א. (1) עיינו בפרק א'.**

בתיאור ששת ימי הבריאה יש תבניות לשון החוזרות ונשנות בכל אחד מן הימים.

ציינו שתי חריגות מן התבניות החוזרות, והסבירו מהי הסיבה לכל אחת מן החריגות שציינתם.

(2) בתיאור היום השביעי נאמר: "וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה" (פרק ב', פסוק ב').

על פי פירוש שלמדתם, מהי הסתירה לכאורה בין שני חלקי הפסוק, וכיצד אפשר ליישב סתירה זו?

(10 נקודות)

ב. רמב"ן (לפסוק א'): "כי התחילה התורה ב'בראשית ברא אלקים' וסיפור כל עניין היצירה עד בריאת אדם [...]"

וגן עדן שהוא מבחר המקומות הנבראים בעולם הזה נעשה מכון לשבתו, עד שגירש אותו חטאו משם. ואנשי דור המבול בחטאם גורשו מן העולם כולו, והצדיק בהם [נח] לבדו נמלט הוא ובניו, וזרעם [אנשי דור הפלגה] חטאם גרם להם להפיצם במקומות ולזרותם בארצות [...] אם כן ראוי הוא, כאשר יוסיף הגוי לחטוא, שיאבד ממקומו ויבוא גוי אחר לרשת את ארצו, כי כן הוא משפט האלוקים בארץ מעולם [...] אבל יירשנה עבדי ה' זרע אוהבו [...] שידעו כי בעבודתו ינחלוה, ואם יחטאו לו תקיא אותם הארץ, כאשר קאה את הגוי אשר לפניהם".

(1) "כי כן הוא משפט האלוקים בארץ" – על פי רמב"ן, מהו משפט האלוקים בארץ?

(2) הסבירו כיצד הדוגמאות שרמב"ן מביא מסייעות לו לבסס את דבריו. בתשובה התייחסו לשתיים מן

הדוגמאות.

(3) על פי רמב"ן, מה עם ישראל צריך ללמוד מסיפורי בראשית?

(10 נקודות)

ג. "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" (פרק א', פסוק ל"א).אבן עזרא (לפסוק ל"א): "ואם ישאל השואל: אחר שהזכיר בכל יום ויום עם כל מעשה 'כי טוב', מה צריך להזכירו עוד עם הכלל? והתשובה: ייתכן להיות כל פרט טוב, וכלל התחברם רע. על כן הצריך לומר 'את כל אשר עשה', ועוד מוסיף מילת 'מאוד' על הכלל ולא על הפרט".

(1) הסבירו את השאלה של אבן עזרא.

(2) הסבירו את התשובה של אבן עזרא על שאלתו.

(5 נקודות)

2. פרק י"ז

א. (1) עיינו בפסוקים ז'-ח'.

על פי פסוקים אלה, כתבו שתי הבטחות שהבטיח ה' לאברהם, וציינו חידוש אחד בהבטחות אלה לעומת ההבטחות שהבטיח ה' בפרקים הקודמים.

(2) עיינו בפסוקים ט"ו-כ"א.

בפסוקים אלה ה' מבטיח שלוש פעמים לאברהם ששרה תלד בן.
מה מוסיפה הבטחת ה' שבפסוק י"ט על ההבטחה שבפסוק ט"ז, ומה מוסיפה עליהן הבטחת ה' שבפסוק כ"א?

(10 נקודות)

ב. (1) עיינו בפסוקים ט'-י"ד.

"וַאֲתָהּ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר" (פסוק ט').

כתבו שלושה מדיני ברית המילה המוזכרים בפסוקים אלה.

(2) עיינו בפסוק כ"ג, ובדברי רש"י שלפניכם.

רש"י (לפסוק כ"ג) - " 'בעצם היום הזה' - בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה, לא נתירא לא מן הגויים ולא מן הליצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום".

על פי רש"י, כתבו שני דברים שאפשר ללמוד מן המילים "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" על דמותו של אברהם.

(10 נקודות)

ג. עיינו בפרק י"ח, פסוק א', ובדברי הפרשנים שלפניכם.

"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֵי מִמְרָא" (פסוק א').

המב"ן (לפסוק א') - " 'באלני ממרא' - גילוי השכינה אליו למַעַלָּה וכבוד לו [...] ואין גילוי השכינה כאן [...] לצוות להם מצווה או לדיבור כלל, אלא גמול המצווה [ברית מילה] הנעשית כבר, ולהודיע כי רצה האלוקים את מעשיהם".

ספורנו (לפסוק א') - " 'וירא אליו' - באלוני ממרא. כי שם נימול אברהם [...], שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמוד בברית כמשפט [כדרך] לכל כורתי ברית".

על פי כל אחד מן הפרשנים, הסבירו לשם מה התגלה ה' לאברהם באלוני ממרא. (5 נקודות)

3. פרק כ"ח

עיינו בפסוקים י'–ט"ו.

א. (1) כתבו שתי הבטחות לדורות הבאים שנאמרו ליעקב בחלומו.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מה אפשר ללמוד מן הדמיון שבין הבטחות אלה לבין ההבטחות שנאמרו לאברהם וליצחק.

(2) כתבו שתי הבטחות אישיות שנאמרו ליעקב.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע ה' מבטיח ליעקב הבטחות אלה דווקא בעיתוי זה.

(10 נקודות)

ב. עיינו בפסוקים ט"ו–כ"ב.

(1) מהי השאלה המתעוררת בנוגע לדברי יעקב "אם יהיה אלקים עמדי" (פסוק כ')?

(2) על פי מה שלמדתם, כתבו תשובה על שאלה זו.

(10 נקודות)

ג. (1) עיינו בפסוקים כ'–כ"א, ובדברי אברבנאל שלפניכם.

אברבנאל (לפרק כ"ח): "איך נעשה יעקב בנדר הזה עובד [את ה'] על מנת לקבל פרס באומרו: 'אם יהיה אלקים עמדי ושמרני... ונתן לי' כך וכך אז 'יהיה לי לאלקים?' מכלל שאם לא יעשה לו כל זה, לא יהיה לו לאלוקים ולא יעבדהו?"

הסבירו את שאלת אברבנאל על נדרו של יעקב.

(2) עיינו בדברי רבי יוסף בכור שור.

בכור שור (לפסוק כ"א): "והיה ה' לי לאלקים" - כלומר אם תעשה לי זאת שישמרני וישיבני אז יהיה לי לאלוקים שיתיחד שמו עלי, וינַדַּע לכול [וכולם ידעו] שהבטחה זו שראיתי בחלום מאת הקב"ה באה אלי שנתקיימה, ויאמרו: יעקב עבדו של הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא לו לאדון".

הסבירו כיצד דברי ר' יוסף בכור שור עונים על השאלה ששאל אברבנאל.

(5 נקודות)

4. פרק ל"ב

א. עיינו בפסוקים ג'–כ"ב.

מה הם שני התרחישים (אפשרויות) שיעקב נערך אליהם לקראת פגישתו עם עֶשָׂו? כיצד נערך יעקב לכל אחד מן התרחישים? בססו את התשובה על הפסוקים.

(10 נקודות)

ב. רמב"ן (לפסוק ד'): "וכבר תפשוהו החכמים על זה. אמרו בבראשית רבה (פרשה עה): 'מחזיק באוזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו' (משלי כ"ו, י"ז) - אמר לו הקב"ה: לדרכו היה [עֶשָׂו] מהלך, והיית משלח אצלו ואומר לו: 'כה אמר עבדך יעקב?!' (בראשית ל"ב, ה')".

ועל דעת: גם זה ירמוז כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בברית עם הרומיים ומהם שבאו ברומא, והיא הייתה סיבת נפילתם בידם".

(1) הסבירו את הביקורת של חכמים על יעקב, וציינו מה למד רמב"ן מביקורת זו על קורותיו של עם ישראל בימי בית שני.

(2) על פי מה שלמדתם, כתבו איזה עיקרון של רמב"ן בהבנת סיפורי האבות בא לידי ביטוי בפירוש זה.

(10 נקודות)

ג. ילקוט שמעוני, אסתר, תתרנ"ד: " 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה' - אמרו לו ישראל: תהא יודע שאתה מפילנו בחרב, מה ראית לבטל קלוסין [גזרות] של מלך? אמר להם: שאני יהודי. אמרו לו: והרי מצינו אבותיך שהשתחו לאבותיו, שנאמר: 'וישתחו ארצה שבע פעמים' (בראשית ל"ג, ג'), אמר להם: בנימין במעי [בבטן] אמו היה ולא השתחוה, ואני בן בנו, שנאמר: 'איש ימיני' (אסתר, ב', ה'). כשם שלא כרע אבי, כך איני כורע ולא משתחוה".

(1) מהי גישת ישראל ומהי גישת מרדכי בנוגע ליחס של ישראל כלפי אומות העולם בגלות, שמובאות בוויכוח שבמדרש?

(2) איזו מן הגישות מתאימה להתנהגותו של יעקב במפגש עם עֶשָׂו? נמקו את תשובתכם.

(5 נקודות)

א. עיינו בפסוקים א'-ג'.

כל אחת מן התשובות על המסופר בפרקים מ"ד–מ"ה.

(10 נקודות)

ב. עיינו בפרק ל"ז, פסוקים י"ג-י"ד ובדברי רש"י שלפניכם.

רש"י (לפסוק י"ד): " וישלחם מעמק חפרון - והלא חפרון בהר, שנאמר: 'ויעלו בנגב ויבא עד חפרון', אלא מעצה עמוקה של [אותו] צדיק הקבור בחפרון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים 'כי גר יהיה זרעך' (פרק ט"ו, פסוק ג')."

(1) על פי הפסוקים, מדוע יעקב שולח את יוסף לאחיו, ועל פי רש"י, מדוע נשלח יוסף לאחיו?

(2) עיינו בפרק מ"ה, פסוקים ד'–ח'.

מהו העיקרון המשותף שבא לידי ביטוי בדברי יוסף לאחיו בפסוקים אלה ובפירוש רש"י?

(10 נקודות)

ג. "כלי יקר" (לפסוק ג'): "העוד אבי חי" - אף על פי שכבר אמרו לו שהוא חי כמובן [כפי שהובן] מכל דברי יהודה, מכל מקום חשב יוסף אולי אמרו כן כדי שיכמרו רחמיו על הזקן ולא יגרום לו מיתה [...] על כן שאלם שנית 'העוד אבי חי' [...] וחשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עוונם, על כן אמר 'העוד אבי חי', לומר שאביו הוא ולא אביכם כי לא חסתם על צערו כאילו אינו אביכם, על כן נבהלו ולא יכלו לענות דבר".

(1) על פי "כלי יקר", מדוע שאל יוסף "העוד אבי חי", והרי כבר קודם סיפר יהודה שיעקב חי?

(2) על פי "כלי יקר", מדוע נבהלו האחים משאלת יוסף? הסבירו כיצד "כלי יקר" מבסס את פירושו.

(5 נקודות)

חלק ב – מלכים ב וישעיה

ענו על אחת מן השאלות 6–7 (20 נקודות).

6. ישעיה, פרקים א'–ב'

א. עיינו בפרק א', פסוקים א'–ט'.

(1) מהו המשל ומהו הנמשל המתוארים בפסוקים ו'–ז'?

(2) עיינו במלכים ב, פרק י"ח, פסוקים י"ג–ט"ו ובפרק י"ט, פסוקים ל"ב–ל"ה.

מהי נקודת הדמיון בין המתואר בפסוקים אלה לבין המתואר בישעיה, פרק א', פסוקים ז'–ט'?

(8 נקודות)

ב. (1) עיינו בישעיה, פרק א', פסוקים כ"ב–כ"ג.

על פי פסוקים אלה, במה הנביא מאשים את הנהגת העם, ובמה הוא מאשים את העם?

(2) עיינו בפרק ב', פסוקים א'–ד'.

כיצד המתואר בנבואה שבפרק ב' הוא תיקון למצב המתואר בישעיה, פרק א', פסוקים ז'–ט', וכיצד הוא

תיקון למצב המתואר בפרק א', פסוקים כ"א–כ"ז?

(7 נקודות)

ג. הרב חנן פורת (מתוך האתר של ישיבת מעלה גלבוע): "הדרך להיות 'אור לגויים' אינה [...] מחייבת להתרוצץ

ברחבי העולם ולהשפיע את טובתנו על כולם, אלא דרך ה'סגולה' העצורה והמופנמת התובעת לבנות בניין

לאומי של 'ממלכת כהנים' אשר תהיה מוקד משיכה לאומות העולם, כדברי הנביא 'והלכו עמים רבים ואמרו

לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב'. לא אנחנו נרוץ אליהם, אלא הם ילכו ויבואו אלינו".

(1) על פי הרב פורת, מה הן שתי הדרכים שבהן אפשר להשפיע על העולם?

(2) על פי הרב פורת, איזו מן הדרכים מתוארת בדברי הנביא? הסבירו את הראיה שהרב פורת מביא לפירושו.

(5 נקודות)

7. ישעיה, פרק מ'

א. (1) על פי פסוקים א'–ב', הסבירו מדוע יש לנחם את ירושלים.

(2) עיינו בפסוקים ג'–י'.

אפשר לראות דמיון בין הגאולה העתידית המתוארת בפסוקים אלה ובין גאולת מצרים. כתבו שתי

נקודות דמיון ביניהן.

על פי מה שלמדתם, הסבירו לשם מה הנביא רומז לדמיון זה.

(7 נקודות)

ב. (1) עיינו בפסוקים י'–י"א.

על פי מה שלמדתם, איזו מידה ממידות ה' מתגלה בפסוק י', ואיזו מידה ממידות ה' מתגלה בפסוק י"א?

נמקו את תשובתכם.

(2) עיינו בפסוקים כ"א–כ"ו.

מהי גדולתו של ה' המוזכרת בפסוקים אלה? הביאו ראיה מן הכתוב לתשובתכם.

(3) הסבירו לשם מה הנביא מזכיר את גדולת ה' בנבואת הנחמה.

(8 נקודות)

ג. עיינו בפסוקים כ"ז–ל"א.

שד"ל (לפסוק כ"ז): "למה תאמר יעקב" - אחר שהזכיר גדולת האל, הפך דברו נגד בני הגלות והוכיחם על

מיעוט ביטחונם באל גדול כזה.

'נסתרה דרכי מה' - הסתיר פניו ממני ואינו רוצה לראות מה יקרה לי.

'ומאלוקי משפטי יעבור' - ואין תלונה מצד אפיקורסות [...] ומילת 'מאלקי' ראייה ברורה [...], מלבד כי האומר

'עזב ה' את הארץ' (יחזקאל ח, י"ב) לא ייתכן שיאמר 'נסתרה דרכי' בפרט. אך זאת תלונת נפש נענה [מעונה],

והנביא משיב כמו שהאל לא ייעף ולא ייגע, כן הוא נותן ליעף כוח, ולפיכך אין ראוי לבוטחים בו שייעפו

מבטוח בו".

(1) כיצד שד"ל מוכיח שטענת העם אינה מבטאת כפירה בהשגחת ה'?

(2) על פי שד"ל, הסבירו את תשובת הנביא על טענת העם.

(5 נקודות)

חלק ג – ישעיה, יונה ותהלים

שימו לב: שאלה 9 מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

ענו על שתיים מן השאלות 8–11 (לכל שאלה – 15 נקודות).

8. ישעיה, פרק ז', פסוקים י'–י"ז

- א. (1) לשם מה הציע ישעיהו אות לאחז?
(2) על פי מה שלמדתם, מה אפשר ללמוד על אחז מתשובתו לישעיהו?
(3) מהו האות שניתן לאחז, ומה אות זה מסמל?
(8 נקודות)
- ב. עיינו בפסוק י"ז.
(1) מהי הפורענות שתבוא על יהודה?
על פי פירוש שלמדתם, איזה מעשה עשה אחז שבעקבותיו העניש ה' את יהודה בפורענות זו?
(2) איזה אירוע מן העבר ישעיהו מזכיר בפסוק זה, ולשם מה הוא מזכיר אירוע זה?
(7 נקודות)

שימו לב: שאלה זו מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

9. ביטחון והשתדלות

א. (1) עיינו בדברי הימים ב, פרק ל"ב, פסוקים ב'–ח'.

על פי פסוקים אלה, כתבו מעשה אחד שבו מידת הביטחון של חזקיהו באה לידי ביטוי, וכתבו מעשה אחד שבו ההשתדלות שלו באה לידי ביטוי. הסבירו את תשובתכם.

(2) עיינו במלכים ב, פרק י"ח, פסוקים י"ט–כ"ה.

הסבירו טענה אחת שטען רבשקה נגד ההשתדלות של חזקיהו, וטענה אחת שטען רבשקה נגד ביטחונו של חזקיהו בה'.

(7 נקודות)

ב. (1) רמב"ן (לבמדבר, י"ג, ב'): "ועל כן היה טוב בעיני משה [לשלוח מרגלים] כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצווה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולא רוב".

האם מעשיו של חזקיהו לקראת המלחמה באשור מתאימים לדברי רמב"ן? נמקו את תשובתכם.

(2) עיינו בישעיה, פרק כ"ב, פסוקים ט'–י"א, ובדברי רמב"ן שלפניכם.

רמב"ן (לדברים, י"ז, ט"ז): "שלא יבטח על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאוד, אבל יהיה מבטחו בשם אלוקיו".

האם הטעם שנתן רמב"ן לאיסור על המלך להרבות לו סוסים מתאים לביקורת של ישעיהו על חזקיהו ועמו? נמקו את תשובתכם.

(8 נקודות)

10. יונה

א. "וַיִּקֶם יוֹנָה לְבָרֶךְ תַּךְ־שִׁשָּׁה מִלְפָּנָי ה'" (פרק א', פסוק ג').

על פי מה שלמדנתם, מדוע לא רצה יונה לקרוא לאנשי נינוה לחזור בתשובה? כתבו שתי סיבות.

(5 נקודות)

ב. עיינו בפרק ג', פסוקים ה'–י'.

לפניכם שני מקורות הדנים בתשובתם של אנשי נינוה.

תלמוד בבלי, תענית, דף ט"ז ע"א.

[א] "סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר [...] על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו. הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כיבושין: אחינו לא נאמר באנשי נינוה 'וירא אלקים את שְׁקָם ואת תעניתם' אלא 'וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה' (פסוק י'). מאי 'ומן החמס אשר בכפיהם'? (פסוק ח') אמר שמואל אפילו גזל מריש [קורה של עץ] ובנאו בבירה [במגדל] מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו".

תלמוד ירושלמי, מסכת תענית, פרק ב', הלכה א'.

[ב] "אמר רבי שמעון בן לקיש: תשובה של רמיות עשו אנשי נינוה. [...] 'וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם' (פסוק ח') - אמר רבי יוחנן מה שהיה בכף ידיהם החזירו, מה שהיה בשידה, תיבה [נסתר מן העין] לא החזירו".

(1) מהו ההבדל בין המקורות בנוגע לטיב עשיית התשובה של אנשי נינוה?

(2) ה' קִיבַל את התשובה שעשו אנשי נינוה. על פי כל אחד מן המקורות, הסבירו מה אפשר ללמוד מכך לדורות.

(10 נקודות)

11. תהלים, מזמור קמ"ה

א. מי מהלל את ה' בפתחת המזמור, ומי מהלל את ה' בחתימת המזמור?
על פי מה שלמדתם, איזה רעיון בנוגע לשבח לה' אפשר ללמוד מכך?
(7 נקודות)

ב. עיינו בפסוקים ט'–ט"ו, ובפירושי אבן עזרא שלפניכם.

ט) "טוב" – וכל מלך [אחר] לא ייתכן להיותו טוב [אלא] רק לאנשים מעט. ו[אילו] השם לבדו טוב לכול. גם המלך [כל מלך אחר] לא ייתכן לרחם [אלא] רק על עבדיו הנאהבים, ו[אילו] השם לבדו רחמיו על כל מעשיו; יג) 'מלכותך' – כל מלכות [אחרת] תיפסק, ומלכות השם עומדת לנצח; יד) 'סומך' – וכל מלך [אחר] זה ישפיל וזה ירים, זה יסמוך וזה ייפול, כי לא יוכל לסמוך ולהרים הכול, ו[אילו] השם לבדו הוא סומך הכול".

(1) מהו הרעיון המשותף הנובע מפירושי אבן עזרא לפסוקים אלה?

(2) מהי המילה המנחה בפסוקים שעליה אבן עזרא מתבסס בפירושו? הסבירו כיצד מילה זו מחזקת את הרעיון שבדברי אבן עזרא.

(8 נקודות)

בהצלחה!